

06

KORKMADAN ÖĞRENMEK

OKUL ve OKUL ÇEVRESİ

GÜVENLİĞİ

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU
Sosyal Araştırmalar Merkezi

USAK RAPOR NO: 11-06

Dilek Karal

Eylül 2011

Korkmadan Öğrenmek:

Okul ve Okul Çevresi Güvenliği

USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi

Yazar

Dilek Karal

Katkı Sunanlar

Mehmet Güçer

Elvan Aydemir

USAK RAPORLARI NO: 11-06

Eylül 2011

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU

International Strategic Research Organization

USAK Raporları No: 11-06

USAK Raporları Editörü : Mehmet GÜÇER

Yardımcı Editörü : Gözde Damla ÇİTLER

Copyright © 2011 USAK Derneği

Tüm Hakları Saklıdır

Birinci Baskı

Küthüphaneye Katalog Bilgileri

“Korkmadan Öğrenmek: Okul ve Okul Çevresi Güvenliği”

Tablo ve şekil içermektedir.

USAK Yayınları

ISBN: 978-605-4030-58-3

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

International Strategic Research Organization

Ayten Sokak No: 21 Tandoğan / Ankara

Tel: (0312) 212 28 86 - 87 Faks: (0312) 212 25 84

www.usak.org.tr - www.turkishweekly.net

www.usakgundem.com - info@usak.org.tr

İÇİNDEKİLER

1.	OKUL GÜVENLİĞİNİN UNSURLARI	7
	A. Güvenli Okullar Yaklaşımı.....	7
	B. Okul Mekânlarının Güvenliği	12
	1. Okul İç ve Dış Fiziki Düzenlemeleri.....	13
	C. Sağlıklı Psiko-sosyal Ortam	23
	1. Güvenli Okul İklimi (Sosyal ve Psikolojik Güvenlik).....	23
2.	OKUL VE OKUL ÇEVRESİNDE YAŞANAN GÜVENLİK PROBLEMLERİ	25
	A. Şiddet.....	26
	1. Zorbalık (Bullying).....	28
	2. Çatışma.....	30
	B. Suça Karışma.....	30
	C. Madde Bağımlılığı.....	31
	D. Öğrencileri Tehdit Eden En Önemli Tehlike: İstanbul Örneği	34
3.	TÜRKİYE’DE OKUL VE OKUL ÇEVRESİNDE ŞİDDETİN BOYUTLARI	37
	A. Cezalandırma Şekli Olarak Şiddet	37
	B. Öğrenciler Arasında Yaşanan Şiddet Olayları	39
	C. Eğitimci Davranışı ve Şiddet İlişkisi.....	41
4.	OKULDA SUÇ VE ŞİDDETE KARŞI ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR	43
	A. Sosyal Düzensizlik	43
	B. Sosyal Kontrol Eksikliği.....	45
	C. Okul İklimi ve Güvenlik İlişkisi.....	47
	D. Okulun Davetkar Yapısı ve Güvenlik İlişkisi	50
5.	ŞİDDETE ALTERNATİF BİR BAKIŞ: İletişimsel Yaklaşım Modeli.....	53
	A. İletişimsel Yaklaşım Modeli	53
	B. Okul ve Okul Çevresi Güvenliğinden Kimler Sorumlu?	56
	1. Aktörlerin Tanımlanması: İstanbul Örneği	57
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
7.	EYLEM PLANI: OKUL GÜVENLİĞİNDEN KİMLER SORUMLU?.....	63

USAK SOSYAL ARAşTIRMALAR MERKEZİ

USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi lkemizde pek çok alanda yaşanan toplumsal sorunlara bilimsel araştırmalara dayalı ve uygulanabilir çözümler sunmayı temel alan bir birimdir. Merkezimizde günümüze kadar gerçekleştirilen projeler, medya ve politika yapıcılardan ilgi görmüştür. Projelerimiz, çalışılan alanlarla ilgili araştırma tekniklerinin etkin kullanımı, objektif yorumlara öncelik verilmesi ve güvenilirliği dolayısıyla UNICEF, TÜBİTAK, USİDER gibi kuruluşların desteğini almıştır.

Sosyal Araştırmalar Merkezi uzmanları siyasi katılım, g, sosyal entegrasyon, Avrupa'daki Türk Diasporası, suç, kriminoloji ve şehir güvenliği, Türkiye'de kültür ve politika, kadın çalışmaları, kültür sosyolojisi alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

DİLEK KARAL: Kadın alışmaları, g, kentleşme, Türkiye'de dil, kültür ve politika konularında çalışmalarını yürütmektedir. Karal, ilgili alanlarda farklı USAK projelerinde görev almıştır.

RAPOR ÖZETİ

Günümüzde toplumsal yaşam normlarındaki farklılaşmalar, sosyo-ekonomik yapıda yaşanan dönüşümler ve yükselen yaşam beklentileri, okullarda yeni güvenlik tehditleri oluşturmaktadır.

Okullarda farklı dönemlerde tehdit olarak algılanan unsurlardaki değişim, öncelikle bu yeni yapının anlaşılmasını gerektirmektedir. Okullarda oluşan yeni risklerin ve güvenlik tehditlerinin kapsamlı bir analizinin yanı sıra, bu tehditlerin en aza indirilmesinde farklı aktörlere düşen sorumlulukların tanımlanması elzemdir.

Genel kanının aksine, okul güvenliğinin sağlanmasına yönelik uygulamalar, sadece şiddetin ve/veya suçun önlenmesine yönelik çalışmalardan oluşmaz. Okul güvenliğinin aşamaları, okul ve çevresindeki fiziksel şartların dezavantajlı konumlarının giderilip, güvenli hale getirilmelerinden, çocuk gelişimi ve psikolojisi konusunda eğitilmiş personele; suç ve şiddet karşısında farkındalığın oluşturulmasından, öğrencilerin aileleri ile olan sağlıklı ve etkili bir iletişime kadar uzanan geniş bir yelpazede ele alınmalıdır.

Bu raporun amacı, ülkemizde öğrenci ve eğitimcileri kapsayan şekilde okul ve okul çevresi güvenliğinin farklı boyutlarını tartışmak, bu sorunların nedenlerini incelemek ve oluşan güvenlik tehditlerine karşı çok sektörlü stratejiler geliştirilmesi yönünde öneriler sunmaktır. Raporun son kısmında yer alan Okul ve Okul Çevresi Güvenliği Eylem Planı, okul ve okul çevresi güvenliğinden sorumlu farklı aktörlere düşen rolleri tanımlamakta, öne çıkan sorunların çözümünde işbirliği yapılacak aktörleri uygulamaya yönelik şekilde ele almaktadır.

❖ *Güvenli okul*, gençlerin ve çocukların öğretmenlerden, okul yöneticilerinden ve okulda görevli kişilerden veya akranlarından şiddet görmediği ve şiddet görme korkusu yaşamadığı bir ortam olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra, okulun sosyal ortamı, tasarımı, iç donanımı ile bütüncül bir güvenlik algısı sunması da güvenli okulun öne çıkan unsurlarıdır. Okullardaki güvenlik algısı öğrenciler için en az eğitim kadar önemli bir ihtiyaçtır.

❖ Ülkemiz eğitim kurumlarında verilen eğitimin başarılı olmasındaki en temel etkenlerden biri de eğitim – öğretimin sağlandığı mekânlar olan okulların güvenli ve emin ortamlar olmasıdır. Eğitim kalitesinin arttırılmasında, öğrencilere güvenli ve kendilerini ilgi ve yeteneklerine uygun şekilde ifade edebilecekleri ortamların sunulması, gerçekleştirilmesi gereken en temel unsurdur. Okul ve okul çevresi güvenliği ve eğitim- öğretim başarısını karşılaştıran çalışmalar, okulda suç ve eğitim başarısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır.

❖ Ülkemizde her yıl pek çok öğrenci okul ve okul çevresinin fiziksel ve çevresel tasarımında yaşanan problemler nedeniyle güvenlik tehditlerine maruz kalmaktadır. Ülkemizde okul ve okul çevresinin tasarımı ve fiziksel güvenliğinin gelişmiş standartları yoktur. Bu durum çocuk ve gençlerin sağlıklı ve güvenli ortamlarda eğitim – öğretim almasının önüne geçmektedir.

❖ Toplumun değişen yapısı ve yaşam şartlarına paralel olarak, okullarda oluşan güvenlik tehditleri de farklılaşmaktadır. Okulun fiziksel güvenliği ve psiko-sosyal ortamının güvenli oluşunun yanı sıra, okulların şiddet, suça karışma ve madde bağımlılığı gibi unsurlardan da korunması önemlidir.

❖ Ülkemizde genel olarak şiddet, bireylerin birbirlerine fiziksel olarak zarar vermesi olarak algılanmaktadır. Fakat okullardaki mevcut şiddet, *fiziksel şiddet, sözlü-duygusal-psikolojik şiddet, cinsel şiddet ve ekonomik şiddet* farklı şiddet türlerini de kapsamaktadır. Şiddet ve suç oluşma süreçlerinin dikkatle takibi ve bu çerçevede farklı aktörlerin konu ile ilgili işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

❖ İstanbul’da farklı okullarda gerçekleştirilen araştırmalar, öğrenciler arası fiziksel şiddetin yaygınlığına dair net veriler sunmaktadır. Öğrencilerin % 50’si, bu çalışmalar çerçevesinde kavgaya karıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu şiddet türüne dâhil olan öğrencilerin, kavga sonucu bir başkasını yaralama veya kendilerinin yaralanması durumu göz ardı edilemeyecek kadar ciddi boyutlardadır. Öğrencilerin, %15,4’ü karıştığı kavgalarda kendisi fiziksel olarak yaralanırken, daha yüksek bir oranı (%26,3) başkasını fiziksel olarak yaraladığını ifade etmiştir.

❖ Farklı çalışmalar, öğretmen ve yönetici davranışlarının okullarda ortaya çıkan şiddet olaylarına da etkisi olduğuna işaret etmektedir. Öğrencilerin yaşları ve eğitim gördükleri sınıflar yükseldikçe okul iklimini daha güvensiz olarak algıladıkları görülmektedir. Benzer şekilde öğrencilerin okul içerisindeki farklı faaliyetlere katılımının ve ders başarılarının da öğrencilerin okul güvenliği algısını etkilediği görülmüştür.

❖ *USAK* tarafından gerçekleştirilen İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında uygulanan alan araştırması bulgularına göre, İstanbul’un 32 ayrı ilçesinde yaşayan ma-

hale sakinlerinin *okulda öğrencileri tehdit eden en önemli tehlikeyi uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü arkadaş çevresi ve okul düzeninin ve okul çevresinin bozukluğu olarak tanımlamaktadır*. Bu çerçevede madde bağımlılığı günümüzde özellikle gençleri tehdit eden en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre madde kullanımı ve bağımlılığında en önemli risk grubunu 12–24 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Bu kitlenin büyük bölümü ise örgün ve yaygın eğitim kapsamındadır.

❖ Okullarda şiddeti analiz etmeye yönelik merkezimizce geliştirilen İletişimsel Yaklaşım Modeli, pratik olarak şiddetin türleri ve davranış kalıplarında şiddetin dış vurulan, farklılaşan karakteri üzerine odaklanmaktadır. Bu model, şiddetin birbirinden farklı ve karmaşık nedenlerinin incelenmesinde, kişiler arası ilişkiler ağından yola çıkar. Bu ilişkiler ağı basit şekilde okul içerisinde oluşan ve okulun sakinleri tarafından da kabul gören hiyerarşik ağlardır.

Özetle, elinizdeki rapor, okul ve okul çevresi güvenliğinin farklı boyutları haiz yapısının analiz edilmesinde farklı aktörlerin işbirliğine imkân tanıyan bütüncül politikalar çerçevesinde hareket edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda rapor, çocuk ve gençlerin farklılaşan ihtiyaçlarına paralel şekilde değişen güvenlik algılarının yüksek tutulmasının, eğitim- öğretimin belirli standartlar çerçevesinde tasarlanmış, sosyal ve psikolojik ortamı sağlıklı okullarda gerçekleşmesi ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Rapor ayrıca okul güvenliğinin, ülkemizde oluşturulacak eğitim- öğretim stratejilerinin temel başlıklarından biri olarak belirli standartlara kavuşturulmasını ve bu konuda farklı aktörlerle Milli Eğitim Bakanlığı arasında gerçekleştirilebilecek olası işbirliklerine yönelik alternatifleri tartışmaktadır.

GİRİŞ

Kentsel alanlarda yaşam koşullarının getirdiği bir telaşla aileler, çocuklarının gelişimi ve eğitimi için onlara yeterli zamanı ayıramamaktadırlar. Dolayısıyla, bu gelişim büyük ölçüde çocuğun zamanının büyük bir kısmını geçirdiği okullarda tamamlanmaktadır.

Kentsel alanlarda yaşam koşullarının getirdiği bir telaşla aileler, çocuklarının gelişimi ve eğitimi için onlara yeterli zamanı ayıramamaktadırlar. Dolayısıyla, bu gelişim büyük ölçüde çocuğun zamanının büyük bir kısmını geçirdiği okullarda tamamlanmaktadır. Bu şartlarda okulun yetersiz kalan fiziksel ve sosyal önlemlerinden kaynaklanan kısıtlı okul ve okul çevresi güvenliği, çocuklar üzerinde tehlike oluşturmaktadır. Bu durum çocukları şiddet ve suça yöneltebilecek bir risk oluştururken aynı zamanda farklı güvenlik tehditlerine de kapı aralamaktadır.

2010/ 2011 eğitim- öğretim yılı itibari ile yaklaşık 16 milyon öğrenci ve 600 bin öğretmen eğitim – öğretim süreci içerisinde yer almaktadır. Rakamların büyüklüğü, eğitim öğretimin kalitesi kadar bu sürece dahil olan kitleye dair güvenlik tehditlerinin etki alanının da ne kadar geniş olduğunu da gözler önüne sermektedir. Okul ve okul çevresi güvenliğine yönelik tehditler, yalnızca bu süreç içerisinde yer alan çocuk ve gençleri değil, toplumun geniş bir kesimini, aileleri, eğitimcileri de yakından ilgilendirmektedir. Öte yandan çok yönlü yapısıyla okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanması geniş çaplı stratejileri ve farklı aktörlerin işbirliğini gerektiren çok yönlü bir konudur.

Okul ve okul çevresinde karşılaşılan farklı güvenlik tehditlerinin pek çoğu okulun psiko-sosyal ortamı ve fiziksel durumu ile yakından ilişkilidir. Bu kapsamda, okulun psiko-sosyal atmosferi öğrencilerin yanı sıra aile yaklaşımını, okul yönetici ve eğitimcilerini, okulda görevli personeli de kapsar. Okul psiko-sosyal ortamı, personelin mesleki gelişimlerini destekleyecek, paydaşların katılımını sağlayacak, özel bilgilerin gizliliğini koruyacak ve çocukların akademik başarısını sağlayacak şekilde yönetilmelidir.

Okulların psiko-sosyal ortamını besleyen ve sağlıklı bir eğitim ortamına zemin oluşturan unsurlar ise fiziksel ve mekânsal unsurlardır. Durum tespiti açısından incelendiğinde, ülkemizde, okul çevresinde ve sınıflarda fiziki ortamın ve çevresel tasarımın öğrencilerin güvenliğinin sağlanması ve korunmasına yönelik düzenlemelerine ilişkin ideal ölçüler ve standartlar henüz geliştirilmemiştir. Pek çok ülkede okul mekânlarının planlanması özel bir uzmanlık alanı olarak kabul edilirken, Türkiye’de buna yönelik çalışmalar henüz profesyonel anlamda yürütülmemektedir. Bu durum, her yıl eğitim öğretim dönemi içerisinde pek çok öğrencinin okulların yetersiz, zaman zaman da tehdit unsuru oluşturan fiziksel ve çevresel koşulları nedeniyle zarar görmesine yol açmaktadır.

Okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanması ve çok sektörlü çözüm önerilerinin oluşturulması, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)* tarafından *Uluslararası Sivil Toplumu Destekleme ve Geliştirme Derneği (USİDER)* sponsorluğunda gerçekleştirilen İstanbul Kent Güvenliği Projesi’nde (2010) de geniş yer tutmuştur. Elinizdeki çalışma, yukarıda sözü geçen okul güvenliğine dair konuların yanı sıra, şiddet, suça karışma ve madde bağımlılığı gibi önde gelen güvenlik problemlerine dair İstanbul Kent Güvenliği Projesi bulguları ve *Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)* verilerini de paylaşmaktadır. Rapor, İstanbul Kent Güvenliği Projesi’nde yer alan anket, uzman mülakatları ve çalıştaylar yoluyla ulaşılmış bulgulardan hareketle, okul güvenliğinin sağlanmasına yönelik kapsamlı analizlere yer vermektedir.

Raporun ilk bölümünde okul güvenliğinin unsurları, okulun iç ve dış fiziksel güvenliğine bağlı faktörler ve okulun psiko-sosyal ortamını oluşturan faktörler çerçevesinde incelenmiştir. Bu kısımda sunulan güvenli okullar yaklaşımı, okul ve okul çevresi güvenliğini bütüncül ele alan bir model olarak incelenmiştir. Raporun ikinci bölümünde şiddet, suça karışma ve madde bağımlılığı gibi okulları tehdit eden güvenlik problemleri analiz edilmiştir. Bu güvenlik problemlerinin analizinde ülkemiz sosyal dokusuna uygun öneriler geliştirilmesi hedeflenmiştir. Raporun üçüncü bölümü, ülkemizdeki okullarda şiddetin boyutlarını ele almakta, sebeplerini incelemektedir. Raporun dördüncü bölümünde ise okulda suç ve şiddet gibi güvenlik tehditlerine yönelik farklı analizler ve bakış açıları tartışılarak sorunların çözümüne yönelik alternatifler sunulmuştur. Raporun son bölümünde, farklı bölümlerde ele alınan tartışmalar ve bulgular çerçevesinde okullarda şiddeti analiz etmeye yönelik olarak tarafımızca geliştirilen İletişimsel Yaklaşım Modeli’ne yer verilmiştir. Raporun son bölümünde yer alan okul ve okul çevresi güvenliği eylem planı, okul güvenliğinin sağlanmasından sorumlu farklı aktörlere yönelik çok aktörlü stratejiler ve öneriler sunmaktadır.

Dilek Karal

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAşTIRMALAR KURUMU
www.usak.org.tr

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

Mebusevleri Mahallesi, Ayten Sokak, No: 21 06570, Tandoğan, Ankara

Tel: 0090 312 212 28 86 Fax: 0090 312 212 25 84

www.usak.org.tr, www.turkishweekly.net, www.usakgundem.com

